

ARKIVFOTO

METTE PLESS
Ph.d. og lektor ved Center for
Ungdomsforskning, AAU. Uddannet cand.mag.
i pædagogik og kulturgeografi.

TILDE METTE JUUL
Ph.d. studerende ved Center for
Ungdomsforskning. Uddannet folkeskolelærer
og kandidat i pædagogisk sociologi.

Forældres betydning for unges uddannelsesvalg og inddragelse i vejledningen

Selvom unge insisterer på, at uddannelsesvalget er deres, spiller forældrene en central rolle i at støtte og vejlede i relation til de unges videre færd efter grundskolen. Alle forældre på tværs af sociale klasser er optagede af, at deres børn får en god uddannelse, og de vil gerne hjælpe og støtte dem i uddannelsesvalget. Mange forældre mangler dog overblik over de forskellige ungdomsuddannelser og er i tvivl om, hvordan de taler med deres børn om uddannelse. Der er således i Danmark et markant gab mellem forældres interesse i at tale med deres børn og deres konkrete viden om muligheder i relation til inddragelse af forældre i vejledningen.

Af Mette Pless og Tilde Mette Juul

**Valget af ungdomsuddannelse:
mit eget valg!**

Forskning viser, at unges uddannelsesvalg er en kompleks proces, der involverer en lang række faktorer, som tilsammen spiller ind på de unges valg¹. Men spørger vi de unge, fremhæver de først og fremmest sig selv som den helt centrale hovedperson i valget, mens forældrenes rolle umiddelbart nedtones:

I: Hvad med jer, hvad for en rolle har jeres forældre haft i jeres uddannelsesvalg?

Pige (10. klasse): Ikke nogen

I: Ikke nogen?

Dreng 1 (stx): Absolut ingen.

Dreng 2 (stx): Næ. Man har måske lidt refereret til dem med nogle ting, men jeg synes ikke rigtig sådan ... jeg synes ikke, de har haft noget, noget sådant at sige.

Mange unge er optagede af at markere ejerskab over deres uddannelsesvalg. Denne understregning af valget som MIT hænger givetvis sammen med, at valget af ungdomsuddannelse udgør det første selvstændige uddannelsesvalg for danske unge. Og gennem markeringer som de ovenstående giver de unge udtryk for en gryende selvstændighed og begyndende løsrivelse fra forældrene. Men de unge forholder sig dog langtfra entydigt til dette. Der er en tydelig dobbelthed på spil, som de unge ofte også er bevidste om. Samtidig med at de understreger, at det er *deres* valg, giver de udtryk for en bevidsthed om, at en række andre faktorer *også* spiller ind på deres valg af ungdomsuddannelse.

Unge i folkeskolealderen har, naturligt nok, ikke mange erfaringer med uddannelse og arbejdsmarked og efterspørger derfor voksne samtalepartnere, som kan bidrage med idéer, råd og sparring i forbindelse med uddannelsesvalget. Og her fremhæves forældrene som særligt vigtige, ikke mindst fordi de unge oplever, at det er forældrene, der kender dem og deres styrker, interesser og udfordringer bedst. Dette går igen i flere undersøgelser på området, hvor forældrene fremhæves som de vigtigste samtalepartnere. Også venner, lærere og vejledere fremhæves

som vigtige i den forbindelse, men i mindre grad end forældrene².

Forældre præger unges valg

Men én ting er de unges oplevelse af deres uddannelsesvalg. Noget andet er, at vi fra talrige undersøgelser kan se en stærk sammenhæng mellem de unges baggrund og deres forløb i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet³. Én af de faktorer, som statistisk set har en væsentlig betydning for unges uddannelseschancer og veje er nemlig forældrenes uddannelses- og erhvervsbaggrund, som både påvirker valget vertikalt (uddannelsesniveau) og horisontalt (uddannelsens art). Forskningen peger enstemmigt på, at unge, som har forældre med længerevarende uddannelser, har større sandsynlighed for selv at få en videregående uddannelse end unge, som har forældre med ingen eller korte uddannelser. Ligeledes viser det sig, at unge har en tendens til at vælge uddannelse og erhverv, som ligner forældrenes, herunder indeholder samme værdier⁴.

I den offentlige debat om unges uddannelsesvalg er det især forældrenes uddannelsesmæssige baggrund, som er i fokus. Men selvom forældrebaggrunden har stor betydning for de unges chancer for at klare sig i uddannelsessystemet, kan denne forklaringsmodel ikke stå alene. Der er tale om langt mere komplekse påvirkninger, hvor den konkrete daglige interaktion mellem forældre og unge også spiller en væsentlig rolle for de unges videre færd i uddannelsessystemet. Forældreindflydelsen gør sig således gældende i kraft af den socialisering og påvirkning, der finder sted både i relation til værdier, normer, kultur, traditioner osv. Men forældrene spiller også en rolle via den påvirkning, de udøver på de unges skolegang, og deres interaktion med skolen og uddannelsesstederne. Der tænkes her på den konkrete kontakt mellem skole/uddannelse og forældre gennem forældremøder, telefonsamtaler, vejledningsseancer osv. Og på samme niveau, men mere indirekte på forældrenes interesse i og håndtering af de unges lektielæsning, mødedisciplin osv.

“

De unge oplever, at det er forældrene, der kender dem og deres styrker, interesser og udfordringer bedst.

Ligesom de aktiviteter, de unge indgår i på hjemmefronten (fx i form af politiske diskussioner, kulturelle aktiviteter), spiller en selvstændig rolle i relation til, hvordan de unge klarer sig i uddannelsessystemet⁵.

Der tales om uddannelse i alle typer hjem

Langt de fleste forældre opfatter, på samme måde som mange unge, uddannelse som væsentligt, hvis man skal klare sig i livet. Som en mor påpeger, skal man nu om stunder “jo nærmest have en studentereksamen for bare at få lov til at vaske gulv. Hvis man skal have en mulighed for at få et job og en fremtid og tjene nogle penge, som vi jo alle sammen gerne vil, så er det jo vigtigt med en uddannelse (mor til pige i 10. klasse).”

Helt overordnet ser vi da også en markant interesse for unges uddannelsesvalg blandt forældre. Forældre vil gerne involveres i og støtte op om de unges uddannelsesvalg – og forskning peger på, at der i langt de fleste danske hjem, på tværs af økonomiske og uddannelsesmæssige skel – om end i varierende omfang – bliver talt om uddannelse og uddannelsesvalg over middagsbordet⁶.

Følg din lyst – så længe du har lyst til uddannelse!

En gennemgående tendens blandt forældre er, at de lægger op til, at de unge skal vælge efter lyst og interesse – så længe de retter fokus mod en ungdomsuddannelse. Det er gennemgående for stort set alle forældre på tværs af uddannelsesbaggrunde, omend kortuddannede forældre er mere optagede

af jobsikkerhed og uddannelsesmobilitet end andre forældre.

De fleste forældre kan da også ‘omkostningsfrit’ fastholde en sådan holdning, da mange umiddelbart er enige i deres børns valg. I mange familier er uddannelsesvalget således et relativt konfliktfrit tema, som dog samtidigt kan være præget af bekymringer og overvejelser fra forældrenes side i relation til, hvordan deres børn skal klare sig.

Ligesom de unge er mange forældre meget opmærksomme på de uddannelsesmæssige krav, der knytter sig til en lang række jobs, og uddannelse som et vigtigt element i relation til at sikre sig en god og sikker fremtid. Gymnasiet eller en boglig uddannelse anses af mange forældre som den uddannelsesform, der kan tilbyde den største sikkerhed for fremtiden i form af at få et godt og sikkert job. De unges lyst og interesse står således ikke alene, når forældrene skal vejlede dem om, i hvilken retning de skal gå. Det er nemlig ikke altid, at forældrene ser de unges overvejelser som en ‘god’ og holdbar interesse, og derfor former ikke alle valgprocesser sig helt uden uoverensstemmelser. Og i de tilfælde, hvor forældre og unge er uenige om uddannelsesperspektivet, udfordres forestillingen

om det interessebårne uddannelsesvalg, og det kan resultere i konflikter, ligesom den unge kan opleve sig presset af forældrenes forventninger.

Stor interesse – men manglende viden

I forbindelse med forældrenes involvering i de unges uddannelsesvalg er det imidlertid vigtigt at sondre mellem deres *viden om* og *interesse i* de unges uddannelse. For gennemgående er holdningen blandt forældrene, at uddannelse er vigtig, og langt størstedelen af alle unge oplever da også, at deres forældre er interesserede i deres uddannelsesvalg. Men samtidig understreger mange forældre, at de på den ene side oplever at *mangle viden om uddannelsessystemet* og de muligheder, der tegner sig, hvilket gør det svært at guide og støtte de(res) unge. Og på den anden side fremhæver en del, at de oplever det som *vanskeligt at vide, hvordan de skal håndtere at støtte og råde deres børn*. En del forældre vakler mellem gerne at ville være opbakkende i forhold til deres børns valg, samtidig med at de er usikre på, eller uenige i, de overvejelser, deres børn gør sig i forhold til uddannelsesvalget. En del forældre er således fanget i dilemmaet mellem på den ene side

“

I langt de fleste danske hjem bliver der talt om uddannelse og uddannelsesvalg over middagsbordet.

gerne at ville lade deres børn vælge frit efter interesse, men samtidig at være bekymrede for, hvorvidt de valg, de så træffer, er de ‘rette’.

Der er tilsyneladende generelt et væsentligt slip mellem forældrenes interesse og deres mulighed for at hjælpe og støtte de unge i uddannelsesvalget. Et slip, som forstørres for forældre med kortere (eller ingen) uddannelse og forældre med anden etnisk baggrund end dansk. Disse tendenser synes at understrege den pointe, at forældrenes viden om uddannelsessystemet i høj grad genereres gennem forældrenes egne erfaringer med uddannelse eller ikke-uddannelse og ikke (alene) gennem en særskilt afsøgning af muligheder i forbindelse med deres børns valg.

Inddragelse af forældre i vejledningen

Som det fremgår, er forældrene generelt interesserede i mere viden om uddannelsesveje, men hvordan kan vejledningen omkring uddannelsesvalget bidrage til en konstruktiv inddragelse af forældrene? Og hvilke udfordringer tegner sig i den forbindelse?

Det er langt fra nyt at indtænke forældreinddragelse som en væsentlig del af vejledningsindsatsen, ikke mindst i udsko-lingen. Erfaringerne peger dog på to centrale udfordringer i forbindelse med dette.

Skole-hjem-samarbejdet og ‘the usual suspects’

Den *ene* udfordring handler om, hvordan man får kontakt med forældrene, og hvilke forældre man får kontakt med. Ofte er det de samme forældre, som møder til kollektive vejledningsaktiviteter i skoleregi, og som ›

“ Kortuddannede forældre er mere optagede af jobsikkerhed og uddannelsesmobilitet end andre forældre.

indgår aktivt i samarbejdet mellem skole og hjem. Der er typisk en overvægt af middelklasseforældre, som selv har en mellem- eller længerevarende uddannelse bag sig, og som derfor i udgangspunktet har relativt stor viden om uddannelse og dermed visse forudsætninger for at støtte deres børn. Men som nævnt efterspørger de samtidig viden om uddannelsessystemet. Langt vanskeligere har det vist sig at være at få inddraget forældre, som er mindre fortrolige med skole og uddannelsessystem, eller hvis børn kæmper

med de faglige krav i skolen. Selvom disse forældre også gerne støtter op om deres børns skolegang og videreuddannelse, føler mange sig i udgangspunktet fremmede over for skolen og vejledningen samt usikre på krav og forventninger. Erfaringer fra en række vejledningsforsøg peger dog på positive erfaringer med en række forskellige tilgange.

- Tættere individuel forældrekontakt i form af fx direkte telefonkontakt. Dette kræver, at vejlederne opsøger forældre (og unge) aktivt, og udfordrer således vejlederens vante rolle. Men den individuelle kontakt og samtale kan bidrage til at øge forældrenes fortrolighed med og forståelse for de krav og forventninger, der tegner sig i forbindelse med uddannelsesvalget. Og mange forældre oplever samtalerne som en positiv håndsrækning, særligt hvis den individuelle kontakt følges op af konkrete indsatser og støtte til den unge.

- Samtidig kan inddragelse af centrale professionelle, frivillige og aktører (som fx undervisere og skoleledelse, boligsociale medarbejdere m.fl.), med tæt kendskab til og viden om de unge og deres forældre, fungere som brobyggere mellem vejledningen og forældrene og kan således styrke vejledernes kontakt til forældre, som traditionelt ikke benytter sig af vejledningen.

- Et tidligt fokus på forældresamarbejde kan ligeledes danne et godt udgangspunkt for samarbejde om den unges uddannelsesvalg og uddannelsesparathed senere i udskoling, fordi der opbygges en trykrelation mellem forældrene og vejlederen tidligt i skoleforløbet, før arbejdet med fx uddannelsesparathedsvurderingerne går i gang. Og det skaber et bedre fundament for at håndtere de mulige konflikter, der kan opstå i forbindelse hermed.

Fra PowerPoints til inddragelse

En anden udfordring er selve vejledningsformen. Ofte er den mest benyttede vejledningsform til forældre, at vejlederen ved et forældremøde præsenterer de forskellige uddannelsesmuligheder og fortæller om optagelseskrav og optagelsesprocedurer. Dog peger erfaringer på, at det langtfra er den mest hensigtsmæssige vejledningsform for hverken unge eller forældre, dels fordi både unge og forældre har vanskeligt ved at koble den generelle information om uddannelse til den subjektive valgproces, den unge står i, ligesom en del forældre, som tidligere nævnt, står lidt famlende over for, hvordan de taler om uddannelsesvalget med deres børn.

- Der er gode erfaringer med forældremøder, hvor forældrene ikke blot ‘modtager’ information, men hvor de involveres mere aktivt og får mulighed for at drøfte uddannelsesvalg med elever og andre forældre. Det kunne fx være i form af faciliterede gruppesamtaler, hvor forældrene kunne dele deres bekymringer, viden og erfaringer.

- Tilsvarende gælder for forældremøder, hvor forældre og elever sammen laver konkrete ‘hands on’-øvelser om uddannelsesvalg, ungdomsuddannelser m.m. Fokus er at skabe basis for dialog, samt at forældrene får dialogredskaber, de kan tage med hjem og benytte i fremtidige snakke med den unge om uddannelses- og erhvervsvalg.

Afslutningsvis må det slås fast, at unges uddannelsesvalg er en del af nogle dybere-liggende samfundsmæssige strukturer. Det gælder både de unges faglige forudsætninger, forældrenes vejledningskompetencer og de diskurser, som uddannelsessystemet er omgærdet af. Så vil man ændre på de unges forudsætninger for at træffe valg og deres valg mønstre, skal der også ses på mere overordnede strukturelle og kulturelle faktorer. Men ved med omtanke at inddrage forældre i vejledningen kan man skabe grundlag for en bedre valgproces for de unge og deres forældre. ■

Inddragelse af forældre i vejledningen
Fakta om emnet

Forældre

Ca. 6 ud af 10 unge med ufaglærte forældre får mindst én ungdomsuddannelse.

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERVSRÅD, 2016

Vi har set, at de fleste unge er tilfredse med deres uddannelse, men vi har også set, at der er store sociale forskelle i, hvem der fx kan få hjælp med skoleopgaver hjemmefra. Unge med højtuddannede forældre får langt oftere hjælp til opgaver end unge med kortuddannede forældre

SFI, 2016

De unges uddannelsesovergange og forventninger til fremtidig uddannelse hænger sammen med forældrebaggrund, også uafhængigt af deres karakterniveau fra grundskolen.

SFI, 2016

Fattigdom i opvæksten og forældre, der står uden for arbejdsmarkedet gennem store dele af opvæksten, sætter tydelige spor i børns chancer for at gennemføre en ungdomsuddannelse.

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERVSRÅD, 2016

DE UNGES STEMMER

Hvad kommer du til at tænke på, når jeg siger ...
Glæde?

“Jeg bliver glad, hvis der er andre, der gør noget for mig. Hvis nogen fx giver mig gaver eller siger, at jeg er en god dreng eller et eller andet. Det siger en af mine lærere til mig nogle gange. Og det gør min trivselscoach også. Vi snakker om, hvad jeg går og laver og sådan noget. Sidst snakkede vi lidt om, at jeg var blevet uvenner med én. Han tager det roligt, hvis man får lavet noget rigtig lort. Så snakker vi om det, at man selvfølgelig ikke skal gøre det igen. Altså, de voksne skal ikke bare flippe ud på en, hvis man får lavet noget lort.”

Jonas, 15 år, Stensved